

УДК 39(477.85)

© Ганна Скорейко
(Чернівці)**«БУКОВИНСЬКА ВІЙНА»: МІЖКОНФЕСІЙНІ СУПЕРЕЧНОСТІ НА ТЛІ ПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ НА БУКОВИНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.**

У статті аналізуються фактори, що визначали загострення політичних відносин на Буковині та перенесення їх у церковну сферу у другій половині XIX – на початку XX ст., виявляються закономірності такого перебігу протистояння, зумовленого українсько-румунських суперечностями у краї.

Ключові слова: Буковина, православна церква, греко-католицька церква, міжконфесійні відносини, національні суперечності.

А. Скорейко

«Буковинская война»: межконфессиональные противоречия на фоне политического противостояния на Буковине во второй половине XIX – в начале XX века»

В статье анализируются факторы, определяющие обострение политических взаимоотношений на Буковине, их перенесение в церковную сферу во второй половине XIX – начале XX века, прослеживаются закономерности такого хода противостояния, обусловленного украинско-румынскими противоречиями.

Ключевые слова: Буковина, православная церковь, греко-католическая церковь, межконфессиональные отношения, национальные противоречия.

А. Skoreiko

«Bukovynian War»: Interconfessional Contradictions Against a Background of Political Confrontation in Bukovyna in the Second Half of 19th Century – at the Beginning of 20st Century

Factors are being analyzed in this article, that defined aggravation of political relations in Bukovyna and transferring of those in to the church sphere in the second half of 19th – at the beginning of 20st centuries. Also regularities of such flow of confrontation are defined, which were caused by Ukrainian-Romanian contradictions in the land.

Key words: Bukovyna, orthodox church, Greek-catholic church, interconfessional relations, national contradictions.

Буковина у Австрійській імперії була однією з найменших провінцій, яку було прийнято називати Австрією у мініатюрі через її етнічну та конфесійну строкатість. Відзначаючи особливу міжкон-

фесійну толерантність буковинців, варто звернути увагу, що все ж час від часу взаємовідносини між різними конфесіями впродовж всього австрійського періоду залишалися напруженими, а з кінця XIX ст. часто набирали форм відверто ворожого протистояння. На кожному етапі розвитку краю в дію вступали особливі фактори, що визначали ці взаємовідносини. Так, у кінці XVIII ст., коли Буковина була включена до складу імперії Габсбургів, тут беззаперечно домінувала православна церква. Але інтеграційні процеси зумовили появу в краї численних представників інших конфесій, а внаслідок секуляризаційної політики уряду її могутність була суттєво підірвана. У переселенських потоках до Буковини значне місце займали українські греко-католики з Галичини та румунські з Трансільванії, польські римо-католики з колишньої Речі Посполитої та німецькі з австрійських провінцій, протестанти різних течій з усієї імперії. Таким чином складалася доволі розмаїта конфесійна картина, яка змушувала православну ієрархію час від часу з тривогою констатувати серйозну небезпеку для традиційного православного світу з боку нових релігійних общин. Але найбільшу тривогу викликали греко-католики, які мали незначне представництво в краї, але саме їх місцеве православне духовенство, і особливо ієрархія, розцінювали як серйозну загрозу для спокою краю. Тому можемо спостерігати серйозний спротив їх організованому конфесійному життю у кінці XVIII – на початку XIX ст. Основним аргументом стало обґрунтування Буковини як канонічної території православної церкви ще з часів Молдавського князівства. Але місцеве православне населення в цілому прихильно ставилося до греко-католиків і навіть інколи спостерігалися переходи у греко-католицьку віру. На це впливали в першу чергу змішані шлюби, особливе зацікавлення викликали «маївки» – богослужіння, які відвідували тільки жінки та дівчата, більша толерантність греко-католицького духовенства, активне його місіонерство.

З середини XIX ст. фактором напруги у взаємовідносинах між греко-католиками та православними стала уніфікаційна політика православної митрополії, спрямована на румунізацію православних буковинців. З цієї метою богослужіння у церквах, в тому числі й в українських громадах, провадилося румунською мовою. На знак протесту цілі православні громади почали переходити у греко-католицьку церкву, де зберігалася українська мова. Гостроти конфліктам додавала безкомпромісна позиція православної консисторії, яка не відступала від своєї мети, а до бунтівних громад застосовувалися погрози і навіть переслідування. Це явище сучасники називали «буковинською війною».

В цілому міжконфесійні відносини краю можна було б оцінити як спробу толерантного вирі-

шення церковних проблем. Проте історична реальність, яка склалася в середині XIX ст. в краї, продемонструвала зіткнення різних течій українського національного розвитку – народовці, москвофіли, румунофіли, австрорусини – в умовах боротьби за «першість посідання» з боку румунської еліти, значну частку якої складало православне духовенство. Всі ці елементи суспільного життя прагнули створити новий релігійний синтез міжконфесійних відносин на Буковині, використавши церкву як політичний інструмент впливу на свідомість місцевого населення.

Проблема формування національної самосвідомості – одна з найскладніших і найболючіших для будь-якого народу. На Буковині цей процес проходив особливо складно, адже край після розпаду Галицько-Волинського князівства увійшов до складу Молдавської держави як звичайна провінція без будь-яких політичних преференцій. Тому тут не збереглося ніяких державницьких традицій, які в'язалися з руською минувиною. Натомість входження Буковини до Австрійської імперії припало на період пошуків національної самоідентичності у Європі. Тому природно, що у краї місцева еліта пов'язувала своє майбутнє з відродженням могутнього Молдавського князівства. Особливістю її було те, що складалася вона з українців, румунів, молдован, вірменів і навіть греків, а об'єднувало всіх православ'я, що традиційно іменувалося «волоською вірою». За умов відсутності етнічної свідомості, не відчуваючи конфесійної різниці між собою, «русини і волохи, – як стверджував С. Смаль-Стоцький, – уважали себе за одну громаду, один народ, ба навіть називали себе одним іменем волохів», котре мало тоді релігійне, а зовсім не етнографічне значення. Але власне та назва волохів, котру русини прикладали також до себе, щоб тим означити, що вони є православні, мала серед нових обставин Австрії важкі наслідки, бо Австрія розуміла це слово в етнографічному а не релігійному смислі, воно стало політичним чинником на Буковині.¹ Причому особливого значення цей чинник набув в умовах виклику нової національної доби, яка поставила етноси Буковини перед фактом необхідності вибору етнічної ідентифікації.

Перевагою місцевого румунства було те, що у них на той час вже склалися основні устої етнічної спільноти – літературна мова, віра, державницьке минуле. Отож у 1848 році буковинська еліта була майже одноставною у своїх домаганнях відокремлення краю від Галичини, вважаючи це відновленням історичної справедливості. Ця вимога стала визначальною для подальшого зростання румунського руху. У 1849 р., обґрунтовуючи свої виключні права на автономну Буковину, румунська знать та духовенство взялися переконувати австрійський уряд та громадськість через листи та публікації в

часописах, що русинами в цьому краї є лише зайди-уніати, а всі інші місцеві жителі – то православні румуни. А що ж русини? Вони не змогли запропонувати своєї альтернативи, адже свідомої більшості серед місцевої еліти вони не мали, питання літературної мови було не вирішено, власної періодики вони не мали, а про руські державницькі традиції навіть не було мови. Тому, не маючи чіткої етнічної свідомості, а зважаючи на конфесійну спільність з румунами, вони продовжували ототожнювати себе з даною спільнотою. Буковинський вчений кінця XIX ст. Л.А.Симігінович-Штауфе зауважував: «Русин православної віри відвідував одну церкву зі своїми товаришами по вірі – румунами доти, поки він або по крайній мірі його нащадок не забував про своє походження і мову та починав сприймати себе як румуна. У тих населених пунктах, де населення було переважно русинським, відбувалася протилежна денационалізація. Чого не могла зробити спільна віра, те відбувалося через шлюби».² Російський мандрівник В. Кельсієв зауважив, що майже всі місцеві православні українці називали себе руснаками «руської, молдавської віри» і пояснював таку самоідентифікацію небажанням бути причетними до русинів греко-католицької конфесії, що переселялися до Буковини.³ Українське національне відродження, що розпочалося на рубежі 50-60-х рр. XIX ст. в середовищі нечисельної місцевої інтелігенції, поставило перед буковинськими українцями болісне питання визначення власної національної ідентичності в першу чергу через остаточне вирішення проблеми літературної мови, піднесення культурного рівня і формування мережі власних навчальних закладів. Саме з цією метою на Буковині було створено товариство «Руська бесіда» (1869), яке, за оцінкою С.Смаль-Стоцького, виявилось духовним осередком на буковинській Русі, і особливо цінним став внесок галицьких українців у його заснування: «Висказано в перший раз прилюдно народну зв'язь з галицькими русинами». Тут справді вперше зустрілися греко-католицькі і православні священники, які поставили собі за мету піднесення народного добробуту і праці задля руської (української) справи. Священик Сидір Мартинович виступив з палкою промовою, де закликав всіх відмовитися від конфесійних відмінностей і працювати на єдину справу – «піднесення нашого народу», опираючись на власні сили.⁴

Але вже невдовзі старі суперечності відновилися. Не витримуючи конкуренції з уніатськими діячами, православні провідники товариства запропонували змінити статут і у 1878 р. вперше було внесено пункт про те, що членами товариства можуть бути усі громадяни Австро-Угорської імперії православного віросповідання. Отже, вихідці з Галичини – уніати не мали права брати участь у

вирішенні нагальних культурних проблем українства Буковини. Цікаво відзначити, що більшість – православні священники та селяни – проголосували за цей статут, і 19 галичан покинули товариство. Цей інцидент згодом було виправлено, але він поклав початок конфлікту між галичанами і буковинцями, який неодноразово визначав перебіг суспільних процесів у країні, на жаль, так і не дав можливості об'єднати зусилля всіх українських сил для формування власної монолітної спільноти.

Згодом греко-католики через своє власне товариство Братство св. Тадея зуміли зорганізувати свідомі сили для формування потужного народо-вещького табору на Буковині.

Таким чином, у 70-х роках XIX ст. вже остаточно усталилася традиція, коли греко-католицьку церкву в краї іменували руською, римо-католицьку – польською, а православну – волоською. Це ще більше віддалило православне духовенство, зосереджене на формуванні румунської церкви у краї від незначної частки православного українського кліру, який намагався утримати «руський» характер своїх громад, та греко-католицького священництва, яке твердо дотримувалося традиційного церковно-слов'янського напрямку в богослужіннях, було єдиним у своєму прагненні з українськими православними священниками, але їх розділяла неперборна конфесійна прірва.

У другій половині XIX ст. міжцерковні відносини стали ареною політичної боротьби. Українці виявилися розділені між двома конфесіями та кількома взаємовиключаючими суспільними течіями, найпопулярнішими з яких були: москвофільство, народовство, українофільство. Зважаючи на домінуючу роль церкви у свідомості буковинців, саме тут проявилися серйозні суперечності між українськими і румунськими елітами, які отримали назву «буковинська війна». Саме румунські та зрумунізовані священники продовжували переконувати місцевих українських селян, що вони є «волохами», бо – православні, а русини – уніати. Так, у циркулярі Буковинської консисторії від 28 січня 1871 р. наголошувалося, що з огляду на існування випадків, «коли православні віруючі, змішуючи поіменування церкви їх віросповідання з найменуванням свого народу» і «прибуваючи в Чернівці, нерідко плутають церкви, відвідуючи уніатську церкву, яку часто називають руською, це роблять особливо русини з півночі краю, так само при записках в міські книги чи в лікарні подають до запису конфесію за національною назвою», священникам наказується, «щоб вони навчали парафіян розрізняти ознаки віри і церкви православної, нехай стережуться таких шахраїв, які під виглядом народності їх від батьківської віри віддаляють». Вони мають навчати розрізняти віру від народності, що християни одного народу можуть бути різної кон-

фесійної приналежності, натомість різних народностей можуть бути однієї віри. І що неправильно називати уніатську церкву в Чернівцях руською, а церкви православної волоськими. «Бо це є церкви східно-православні».⁵ Одним із найгостріших факторів протистояння у церковній сфері було питання мови. Небажання православної верхівки використовувати у церкві руську мову часто викликала гострий спротив серед населення, іноді саме це ставало каталізатором переходу православних в греко-католицьку церкву, де вживалася українська мова. Так, у 1852 р. біля 1 тис. православних села Бросківці оголосили про свій перехід в унію, але завдяки тиску й залякуванню з боку уряду половина селян залишилася в православ'ї. У 1858 р. декілька сотень православних мешканців села Оршівців зголосилися на прийняття греко-католицької віри, а один селянин навіть віддав під каплицю свою хату. І знову місцева влада вислала урядового комісара для розбору справи, який залякав селян ув'язненням, і зі страху не тільки не відбувся перехід православних в унію, але й ті уніати, що мешкали в селі, перейшли в православ'я.⁶

Факти відвертої підтримки місцевою владою православної церкви греко-католицьке духовенство пояснювало тим, що урядові чиновники за допомогою православної церкви отримували фінансову допомогу від Православного релігійного фонду Буковини, але, звісно, це вже було елементом своєрідної «інформаційної війни». На захист української мови у церковному полі виступив впливовий на Буковині єпископ Євгеній Гакман, вимагаючи від священництва враховувати інтереси громад. Газета «Слово» у 1864 році високо оцінила зусилля єпископа: «...Русчина не пропадає, а помало підноситься. А якщо єпископ Євгеній (Гакман) поживе, чого йому всі русини від серця бажають, то Буковинська Русь піде горою. Вже й тепер на зборах наших більше щирий язик почувеш, ніж румунський..., чого раніше не бувало. Православні богослови вже здають іспити і по-руски і проти цього ніякої опозиції...».⁷ Природно, що румуни почали звинувачувати Владику Євгенія у проукраїнських настроях. На знак неповаги до всього українського румунські священники демонстративно залишили кафедральну церкву під час «української відправи». Незважаючи на це, архієпископ посилював «українську присутність» в єпархії. У 1867 році він отримав ще й законну підставу домагатися рівності обидвох мов у церкві – стаття 19 Конституції Австро-Угорської монархії гарантувала рівність всіх мов у державі.⁸ З благословення Владики Євгенія запроваджувався новий «Правильник про організацію діловодства в Консисторії», санкціонований царем 1869 року, яким українській мові офіційно надавалося статус другої урядової.⁹ Проте тривалий час цей документ всіляко ігнорувався

румунською більшістю. Тільки численні скарги, погрози переходу в унію, петиції з боку українських громадських діячів дали свій результат – у 1871 р. консисторія прийняла правила рівноправного вживання української і румунської мов у богослужіннях, церковному діловодстві, при викладанні богослов'я у початкових школах, але фактично саботаж продовжувався, іноді цей конфлікт набирав латентного характеру, час від часу вибухаючи новими проявами. Переконливим прикладом наявності подібних фактів може служити скарга жителів с. Топорівці «Отець Діонісій Митрофанович [...] є в рогом, ненавидить руську (українську – Г.С.) мову і руське письмо, відправляє в церкві св. службу Божу на волоській мові, яку в селі ніхто не розуміє [...]». Особливо ж ненавидить отець Діонісій Митрофанович топорівську руську читальню, говорячи, що руська читальня а унія – то все одно».¹⁰

Отже, українська мова в церковному та культурному житті Буковини асоціювалася з уніатством. Це значною мірою вплинуло на активну боротьбу українців Буковини за право послугуватися у церкві рідною мовою. Зокрема, продовжувалися переходи цілих православних громад Буковини в унію, що були, як правило, своєрідним протестом проти небажання місцевих православних митрополитів дотримуватися встановленого мовного паритету. Найбільший резонанс у краї викликав масовий протест громади села Раранче (нині с. Рідківці) у 1887 році проти дій місцевого священника, який, не зважаючи на те, що селяни були українцями, проводив богослужіння румунською мовою. Коли ж розгорілася суперечка, і консисторія підтримала пароха, 800 православних селян заявили про свій перехід у греко-католицьку церкву. Конфлікт змушений був залагоджувати сам митрополит Сильвестр Мораріу. Він розпорядився надрукувати українською мовою брошури, присвячені святому Івану Сучавському, які швидко розійшлися між віруючими. Прибувши в Раранче, владику особисто провів богослужіння старослов'янською мовою, роздав брошури і закликав селян залишатися вірними православ'ю. Це дещо послабило напругу, але більшість селян вже залишалися в греко-католицькій церкві.¹¹ Причина полягала в тому, що митрополиту Сильвестру не дуже довіряли в його обіцянках дотримуватися рівності мов у церковній діяльності. Він уже зажив слави ініціатора і послідовного діяча у справі торування «дороги національної нетерпимості до іновірства у буковинській православній церкві», всіляко відстоював «волоський» характер православ'я, опираючись на підтримку місцевої влади.¹²

Природно, що основним суперником православного кліру у процесі формування «румунськості» буковинського православного люду залишалася, в першу чергу, греко-католицька церква, яка

і надалі послугувалася українською мовою. Саме православним та уніатським священникам довелося стати тими «воїнами», які мусили відвойовувати не тільки релігійні, але й національні рубежі. Приміром, професор М.Чучко у своїй монографії посилається на матеріали соборчиків парафіяльних священників Буковини, які свідчать про серйозність питання протидії уніатській пропаганді: на зібранні кліриків Кіцманського благочиння від 11 вересня 1880 р. в с. Шишківці парох з Ошихлібів о. Велигорський вказував, що найбільша небезпека православної церкви «від священників уніатських, які під приводом народності, переслідують свої цілі церковні на занепад нашого благочестя, або православ'я на Буковині», а парафіяльний священник о. І. Менга з Кліводина зазначав, що для «втечі від заходів пропагандистів, потрібно уникати суперечок і непорозумінь з патронами парафіяльними, ухилятися товаришування і розмов з уніатськими священниками, яких обходженням спокушуються наші парафіяни».¹³

Ще одне поле релігійних суперечностей, де останнім рубежем було питання мови, – це школа. Незважаючи на те, що за законом про загальну обов'язкову освіту 1869 року шкільна система переходила під державну юрисдикцію, церква продовжувала зберігти тут значний вплив, пильно відстежуючи не тільки відхилення від основних християнських принципів, але й ревно оберігаючи своїх вірних від будь-яких політичних, національних та релігійних впливів. Значну роз'яснювальну роботу з формування національної свідомості проводили місцеві вчителі. Але іноді їхні зусилля зводилися нанівець, коли в консисторію потрапляли доноси. Наприклад, тривалий час розглядалася справа вчителя народної школи села Луковиця Дмитра Макогона, якого було звинувачено в агітації серед учнів про перехід в уніатство, хоча насправді він настоював на праві учнів навчатися рідною мовою.¹⁴ Подібний випадок розслідувався консисторією у зв'язку зі скаргою парафіяльного священника о. Д.Фортуни з села Гліт на шкільного вчителя Василя Приступу, який радив учням твердо триматися української мови.¹⁵

Нерідкими були випадки, коли священники забороняли учням українських шкіл звертатися до них рідною мовою, звинувачуючи їх в уніатстві, що викликало обурення і численні скарги з боку батьків.¹⁶ У 1896 р. Буковинська консисторія заборонила студентам богословської семінарії відвідувати лекції з української мови на філологічному факультеті в Чернівецькому університеті.¹⁷

Редактор «Буковинського альманаху» з гіркою констатував: «Священство, з котрого в Галичині майже вся інтелігенція постала, тут за дуже малим винятком від найстаршого до наймолодшого вороже налаштоване до всього що руське, а про-

сякнуте румунськими ідеями! І це вже іронія долі: гр. східний катехит руський (!) старається всіма силами своїх учнів зрумунщити».¹⁸

Отже, будь-які спроби православних українців добитися забезпечення рівноправного використання української мови поряд з румунською у літургії та проповідях православною верхівкою рішуче відкидалися, а швидке зростання українських шкіл на початку ХХ ст. викликало занепокоєння православної ієрархії і називалося ворожими церкві уніатськими забаганками. Як відзначав депутат Є.Пігуляк, «видумане страшило унії паралізує відновлення українства».¹⁹

Спробу примиритися з православним духовенством Буковини зробив станіславський єпископ Андрей Шептицький. Під час своєї візитації у 1900 р. він зустрівся з митрополитом Мироном Чуперковичем й вищим православним духовенством, налагодив справу підготовки для Буковини високоосвічених священників. Але загострення політичного протистояння між українцями й румунами, нові румунізаторські зусилля вже митрополита Володимира Репти звели нанівець всі спроби побудувати мирне міжконфесійне життя.

Тільки активна діяльність українських політиків і громадських діячів М.Василька, Є.Пігуляка, І.Семаки та інших, які стали на захист прав українців у православній церкві, навіть намагалися вирішити цю проблему на найвищому рівні, подавши у 1906 р. петицію щодо церковних справ імператору, децю змінила ситуацію на краще і навіть призупинився процес «перетікання» православних вірних в уніатство.

Таким чином, можна стверджувати, що греко-католицька церква в цей час репрезентувала в краї національно свідоме українство Буковини і в кінці ХІХ – на поч. ХХ ст. у міжконфесійні суперечки вплелися національні та політичні мотиви. Крім того, зменшення частки православних на Буковині за період з 1890-1900 рр. на 2,3 %, був дуже болючим для місцевої ієрархії, яка знову почали порушувати питання католицької загрози в краї. Вважаючи Буковину своєю канонічною територією, митрополія будь-які організаційні зусилля греко-католицької конфесії розцінювала як прозелітизм. Варто наголосити, що такого гострого протистояння Буковинської митрополії з римо-католицькою конфесією, яка була значно потужнішою, ніж уніатська, не простежується. Значить, наріжний камінь міжконфесійних суперечностей греко-католиків та православних лежав у площині боротьби за життєвий простір української та румунської націй в краї. Затяжний характер цієї боротьби, відсутність компромісів – все це було закономірним, адже обидва народи перебували на одному культурному рівні.

Кінець ХІХ ст. приніс випробування для взаємовідносин греко-католиків і православних, спри-

чинені загальною політизацією всіх сфер суспільного життя, в тому числі й церковного. Втрачаючи питому вагу в етнічній структурі Буковини, румунські політики вбачали головну загрозу в місцевих українцях, які теж перейшли до організованої боротьби за свої права в краї. Деякі лідери українського національного руху були греко-католиками. Тому саме проти цієї конфесії були спрямовані основні засоби боротьби, в тому числі й за участю православного духовенства. Намагаючись відсторонити православних українців від участі у національному житті, священники переконували їх, що основним критерієм самоідентифікації є православна – «волоська», як її традиційно називали на Буковині, віра. А отже, «волох» за віросповіданням є «волохом» і за національністю. Прихильників української ідеї вони називали «уніатами». Таким чином, задля досягнення своєї політичної мети – сформувати румунську політичну більшість в краї – священники змішували абсолютно різні критерії самоідентифікації. У цій гонитві ледь не втратили єдність церкви: у 90-х рр. ХІХ ст. надзвичайно актуальним стало питання поділу Буковинської православної митрополії на українську і румунську. Тільки це змусило консисторію піти на деякі поступки українцям, особливо у питаннях мови богослужіння, проповідей, ведення метричних книг.

Варто відзначити, що здобувши домінуючі позиції серед української інтелігенції Буковини в кінці 80-х рр. ХІХ ст., народовські діячі, на противагу русофільській доктрині загальноруської єдності та православної солідарності, акцентували увагу на «рутенізмі» буковинців та їхній єдності з українцями інших земель. На початку ХХ ст. вони стали поступово відмовлятися від етноніму «рутен», «русин», «руський» і почали широко уживати нової назви – «українець», яка одразу викликала бурхливі протести з боку польських лідерів, русофілів, відкрило нові можливості для румунської пропаганди з боку румунських активістів. Але зупинити процес національного підйому українців Буковини вже не вдавалося, конфесійні відмінності між православними та уніатами відійшли на другий план, а найнагальнішим стала консолідація зусиль українських та румунських політиків для досягнення спільних цілей у захисті своїх однонаціональних країн. У своїй промові на засіданні бюджетної комісії у червні 1913 року впливовий український політик Микола Василько заявив: «У всіх життєвих справах українського народу всі українські послі будуть іти разом. Посол Ісопескул-Грекул вважав за необхідне представити тут перед повною радою буковинську війну межі русинами і румунами. Ми того не зробимо, бо стоїмо посеред угодової конференції обох народів і думаємо, що треба чекати на її результат. Насильне витягане тої борби не на місці, бо вкажу на нечувані відносини

в справі уживання рускої і румунської мови в зовнішнім урядуванню по урядах, де єдність заступників обох народностей є просто необхідною для успішної боротьби».²⁰

Отже, православна спільнота Буковини, що майже винятково складалася з українського і румунського населення, спершу не відчуваючи своєї поліетнічності, постала в умовах багатонаціональної та поліконфесійної імперії Габсбургів перед вибором пріоритетних орієнтирів власної ідентичності. У румунської громади завдяки теоретичним напрацюванням своєї еліти та наявності по сусідству православної Румунії, усвідомлення власної етнічної приналежності утвердилося раніше, ніж в українців, які хиталися між румунською спільнотою, зважаючи на єдину з нею віру, і власною етнічною ідентичністю, що перебувала тоді ще у зародковому стані. На ґрунті цього українська спільнота Буковини, особливо її еліта суттєво посилилася за рахунок галичан-греко-католиків, але водночас це стало причиною гострих непорозумінь як в українській таборі, так і засобом для шантажу з боку провідників «румунськості» Буковини. Таким чином, саме церковне поле перетворилося у арену гострого політичного протистояння, де кожна сторона намагалася посилити власну національну або конфесійну спільність, залучити її в орбіту власних інтересів. Українські та румунські лідери знайшли порозуміння і зуміли вивести церкву зі стану війни за «першість посідання» в краї тільки напередодні Першої світової війни, яка, зрештою, перекреслила всі здобутки політиків та народів цілої епохи.

¹ Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь. Культурно-історичний образок // Зелена Буковина. – 1996. – № 3-4. – С.28.

² Simiginowicz-Staufe L. Die Volkergruppen in der Bukowina. – Czernowitz, 1884. – S. 28.

³ Кельсьєв В. Галичина и Молдавия. Путевые заметки. – Спб., 1868. – С. 288.

⁴ Филипчук В. Початки українського національного відродження на Буковині // Український історичний журнал. – 1999. – № 4. – С. 71.

⁵ Чучко М. «И взятъ Бога на помощь»: соціально-релігійний чинник в житті православного населення північних волостей Модавського воєводства та Австрійської Буковини. – Чернівці, 2008. – С. 56.

⁶ Ших І. Історія церковної унії на Буковині від початку її заснування аж до 1901 р. // Нива. – 1907. – №№ 53-55.

⁷ Слово. – 1864. – № 94.

⁸ Staatsgrundgesetz vom 21. Dezember 1867 (R.G.Bl. 142/1867), über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder //http://www.verfassungen.de/at/index.htm

⁹ Prokopowitch E. Die rumänische Nationalbewegung in der Bukowina und der Dako-Romanismus. – Graz-Köln, 1965. – S.80.

¹⁰ Русска Правда. – 1889. – 1 травня.

¹¹ Хроніка парохії гр.-кат. в Чернівцях від її заснування аж до часу біжучого 26/2 1912 // Буковинський журнал. – 1996. – № 3-4. – С. 111-112.

¹² Pihuliak H. Beitrag zur kirchlichen Frage in der Bukowina. – Czernowitz, 1906. – S. 15.

¹³ Чучко М. «И взятъ Бога на помощь»: соціально-релігійний чинник в житті православного населення північних волостей Модавського воєводства та Австрійської Буковини. – Чернівці, 2008. – С. 56.

¹⁴ Державний архів Чернівецької області. – Ф 320. – Оп. 1. – Спр. 103. – 24 арк.

¹⁵ Там само. – Спр. 110. – 3 арк.

¹⁶ Там само. – Спр. 107. – 68 арк.

¹⁷ Там само. – Ф. 211. – Оп.1. – Спр. 4292.

¹⁸ Цит за: Чучко М.К. Вказ. Праця, с. 54.

¹⁹ Pihuliak H. Beitrag zur kirchlichen Frage in der Bukowina. – Czernowitz, 1906. – S. 15.

²⁰ Нова Буковина. – 1913. – 18 червня.

УДК 94(477.85) «1917/1920»

© Олександр Добржанський
(Чернівці)

БУКОВИНСЬКА СКЛАДОВА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті проаналізовано внесок українців Буковини у становлення та розбудову Західноукраїнської народної республіки. Доведено, що українці краю впродовж кількох десятиліть готувалися до боротьби за створення власної держави і, як тільки це стало можливим, активно включилися в процес створення ЗУНР. Розкрито встановлення української влади на Буковині, ліквідацію її румунськими військами. Особливо наголошено на діяльності українських політиків Буковини в різних структурах ЗУНР після окупації краю Румунією.

Ключові слова: Буковина, ЗУНР, Буковинське віче, крайовий комітет, Буковинська рада, Буковинська секція Української Національної Ради, О. Попович, А. Артимович, О. Бурачинський.

А. Добржанский

Буковинская составляющая Западноукраинской народной республики

В статье проанализирован вклад украинцев Буковины в становление и развитие Западно-украинской народной республики. Доказано, что украинцы края на протяжении десятилетий готовились к борьбе за создание собственного государства и, как только это стало возможным, активно включились в процесс создания ЗУНР. Раскрыты провозглашение украинской власти на Буковине, ликвидацию ее